

Ontmoetingen tussen praktijk en beleid in de
multifunctionele landbouw

stelsysteem

innovatie

multifunctioneel

WAGENINGENUR
For quality of life

Rapport 312

Ontmoetingen tussen praktijk en beleid in de multifunctionele landbouw

Maart 2010

Colofon

Uitgever

Wageningen UR Livestock Research
Postbus 65, 8200 AB Lelystad
Telefoon 0320 - 238238
Fax 0320 - 238050
E-mail info.livestockresearch@wur.nl
Internet <http://www.livestockresearch.wur.nl>

Redactie

Communication Services

Copyright

© Wageningen UR Livestock Research, onderdeel
van Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek,
2010

Overname van de inhoud is toegestaan,
mits met duidelijke bronvermelding.

Aansprakelijkheid

Wageningen UR Livestock Research aanvaardt
geen aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van
dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen UR Livestock Research en Central
Veterinary Institute, beiden onderdeel van Stichting
Dienst Landbouwkundig Onderzoek vormen samen
met het Departement Dierwetenschappen van
Wageningen University de Animal Sciences Group
van Wageningen UR (University & Research
centre).

Losse nummers zijn te verkrijgen via de website.

Dit onderzoek is uitgevoerd binnen het kader van
het LNV-programma Beleidsondersteunend
Onderzoek 'Systeeminnovatie multifunctionele
bedrijfssystemen' BO-07-007.

De certificering volgens ISO 9001 door DNV
onderstreept ons kwaliteitsniveau. Op al onze
onderzoekopdrachten zijn de Algemene
Voorwaarden van de Animal Sciences Group
van toepassing. Deze zijn gedeponeerd bij de
Arrondissementsrechtbank Zwolle.

Abstract

During encounters on multifunctional farms,
policy makers and multifunctional farmers have
learned from each other by discussing existing
barriers for multifunctional agriculture. This has
led to more understanding for each others
approach and a change in actions.

Keywords

Multifunctional Agriculture, encounters, mutual
learning, barriers.

Referaat

ISSN 1570 - 8616

Auteur(s)

A. Janssen
F. Caron-Flinterman
A. Decking
M. Vijn

Contactpersoon

F. Caron-Flinterman
francisca.caron-flinterman@wur.nl
Tel. 0320-238043

Titel

Ontmoetingen tussen praktijk en beleid in de
multifunctionele landbouw
Rapport 312

Samenvatting

In ontmoetingen op multifunctionele bedrijven
hebben beleidsmakers en multifunctionele
ondernemers van elkaar geleerd door in
discussie te gaan over bestaande knelpunten.
Dit heeft geleid tot meer begrip voor elkaar en
aanpassingen in het handelen.

Trefwoorden

Multifunctionele landbouw, ontmoetingen,
wederzijds leren, knelpunten.

Rapport 312

Ontmoetingen tussen praktijk en beleid in de multifunctionele landbouw

A. Janssen
F. Caron-Flinterman
A. Dekking
M. Vijn

Maart 2010

Samenvatting

Steeds meer landbouwbedrijven zijn multifunctioneel en hebben naast de agrarische tak ook andere takken op het bedrijf. Hierdoor hebben ze niet alleen meer te maken met de landbouwsector, maar ook met een voor hen nieuwe sector, met eigen netwerken en regels. In de praktijk levert dit vaak knelpunten op voor de multifunctionele ondernemer. Immers, het kennis nemen van en aanpassen aan het nieuwe netwerk en de daarin heersende regels en mores vragen tijd en inspanning. Daarnaast zijn regels in de 'nieuwe' sector, bijvoorbeeld op het gebied van financiering of ruimtelijke ordening, lang niet altijd goed afgestemd op de situatie van de multifunctionele onderneming.

In het project Waardewerken Praktijkstages zijn, geïnspireerd op deze door multifunctionele ondernemers ervaren belemmeringen, ontmoetingen georganiseerd. Beleidsmakers, verantwoordelijk voor het gebied waarop de knel werd ervaren, zijn uitgenodigd om met eigen ogen op het multifunctionele bedrijf te komen kijken en in gesprek met de ondernemer dieper in te gaan op ervaren belemmeringen en ontwikkelingen in de toekomst. Het doel van de ontmoetingen is om begrip en wederzijds leren tussen waardewerkers en beleidsmakers te realiseren. In totaal vonden drie ontmoetingen plaats: één rond zorglandbouw, één rond weidevogelbeheer en de laatste met als focus de multifunctionele landbouw in zijn geheel.

De ontmoetingen zijn volgens een vaste opzet verlopen. Steeds begon de ontmoeting met een rondleiding op het bedrijf, waarbij de beleidsmakers foto's maakten van voor hen opvallende zaken. Deze foto's vormden een eerste aanknopingspunt voor discussie. Daarna vonden begeleide discussies plaats, waarbij de vooraf door alle betrokken partijen aangegeven vragen en knelpunten de rode draad vormden. Elke ontmoeting eindigde met een korte evaluatie en een reflectie op wat men geleerd had. Na een half jaar is nogmaals contact opgenomen met de deelnemers om na te gaan wat de langere termijneffecten waren. De werkvormen werden gewaardeerd en droegen bij aan een beter begrip tussen beide partijen.

In alle ontmoetingen is kennis uitgewisseld en het wederzijdse begrip versterkt. De ondernemers hebben geleerd over de volgende punten.

- De huidige verschuivingen in de zorg, met name richting verdere decentralisatie van regulering en financiering van zorg.
- Het belang van het aantonen van de meerwaarde van de zorglandbouw bij inbedding in de zorg.
- De huidige ontwikkeling van weidevogelbeheerpakketten voor maïspercelen door de overheid en het lopende onderzoek naar optimaal landschapsbeheer om predatie tegen te gaan.
- De verschuiving van het beheer van de EHS steeds meer richting particulieren.

Beleidsmakers noemden de volgende leerpunten:

- In het bedrijfsmodel van de zorgboerderij is de zorgtak vaak een grotere inkomstenbron dan de agrarische tak.
- Het vermogen van de multifunctionele ondernemer om nieuwe praktijken op het bedrijf te ontwikkelen is goed ontwikkeld. Wat dat betreft bestaat er in de zorglandbouw een cultuurverschil ten opzichte van de zorg.
- Er bestaat behoefte aan nieuwe kwaliteitsindicatoren voor een veilige en verantwoorde zorg, passend bij een diversiteit aan kleinschalige ondernemingen.
- Voor een soepele overgang van de oude naar de nieuwe regeling voor agrarisch natuurbeheer is goede communicatie naar de praktijk essentieel.
- Starre regelgeving belemmert het benutten van maaisel en vee uit natuurgebieden.
- Door de combinatie van diverse takken komen burgers op het bedrijf, waar zij producten kunnen 'beleven'. Hierdoor ontstaat verbinding met de maatschappij.

Bij de eerste twee ontmoetingen hebben deze leerervaringen tot (kleine) wijzigingen in het dagelijkse handelen geleid. De eerste ontmoeting rond zorglandbouw heeft bovendien geleid tot een artikelje op het Intranet van VWS waardoor ook niet deelnemende beleidsmakers betrokken werden. Uiteindelijk kunnen deze uitkomsten bijdragen aan het oplossen van ervaren knelpunten.

De laatste ontmoeting heeft meer het karakter van een kennismakingsbijeenkomst (nieuwe beleidsmakers in het veld die de multifunctionele landbouw wilden leren kennen). De nadruk ligt hierbij iets minder op beleidsaanpassingen. Al met al is weer een stapje gezet op de weg naar een betere inbedding van multifunctionele landbouw in beleid en maatschappij.

Summary

More and more so-called multifunctional farmers produce other amenities besides agricultural products at the farm. This requires the entrepreneur to be acquainted not only with the agricultural network and rules, but also with the rules and network around the new service they provide. This may be problematic, since getting involved with a new network takes time and willingness from all parties concerned. Furthermore, rules, e.g. concerning financial structures or spatial planning, aren't always fit to deal with the new situation.

As part of the project 'Waardewerken Praktijkstages' encounters between policy makers and multifunctional farmers have been organized. The starting point for the encounters were problems experienced by multifunctional entrepreneurs. Policy makers responsible for the field, in which problems were experienced, had been invited for a visit at the farm. This way they could experience the multifunctional farm themselves. During the visit, an in depth discussion about current problems and expected future developments took place. The goal of the encounters was to stimulate mutual understanding and learning between Multifunctional Farmers and Policy makers. Three encounters took place; one focused on care farming, another on the protection of meadow birds and the last one was a broad orientation on multifunctional farming.

The encounters have all followed a similar set-up. The day started with an on-farm tour, during which the policy makers took pictures of in their view conspicuous things. Those pictures formed the starting point for discussion. Gradually the guided discussion continued on to problems and questions indicated beforehand by both entrepreneur and policy makers. The day ended with a short evaluation of the day and reflection on what had been learned. Six months later the participants were contacted to establish the long term learning effects. The method used was appreciated by the participants and helped to increase understanding between entrepreneur and policy maker.

The encounters have increased knowledge exchange and mutual understanding. The entrepreneurs' main learning points were:

- The frame and point of departure for current changes in health care.
- The importance of showing the added value of care farming in order to better incorporate care farming into the health care system.
- The state is developing subsidy packages for the protection of meadow birds in corn fields. Also, research is done to counter predation through landscape management.
- The responsibility for maintenance of the Ecological Main Structure is transferred from the state to private owners by the ministry of Agriculture.

The policy makers' main learning points were:

- Health care is usually a bigger source of income than agriculture on care farms.
- Farmers have proven to be very apt to start innovative practices. With regard to entrepreneurship, they can set an example for the care sector.
- There is a need for quality indicators of safe and responsible health care, suitable for a wide variety of small scale care institutes.
- Good communication is essential for the implementation of the new rules on nature conservation.
- Rigid laws impede the usage of grass and cattle from nature reserves.
- When offering other services than food production on a farm, citizens are likely to visit the farm, thereby connecting agriculture with the wider society. This adds to citizen's experience of produce.

The first two encounters have slightly changed the daily routines of the participants in ways that eventually could help resolve experienced bottlenecks for multifunctional agriculture. The last encounter was different in character; policy makers, that were relatively new to the field of multifunctional agriculture, broadly oriented themselves on the topic. Another step towards a better embedded multifunctional agriculture seems to be taken through these encounters.

Inhoudsopgave

Samenvatting

Summary

1	Inleiding	1
2	De ontmoeting – werkvormen.....	3
2.1	Ontwikkeling werkvormen	3
2.1.1	Het multifunctionele bedrijf door de ogen van beleidsmakers – rondleiding en foto's ...	3
2.1.2	Keukentafeldiscussie	4
2.1.3	Evaluatie en reflectie	4
2.2	Programma ontmoetingen	4
2.3	Terugkoppeling	4
3	De cases.....	5
3.1	Zorglandbouw: VWS ontmoet Johan Martens (en ZLTO)	5
3.1.1	Vragen multifunctionele ondernemer	5
3.1.2	Vragen betrokken beleidsmakers	5
3.1.3	Aanpassingen opzet	5
3.1.4	Discussiepunten.....	5
3.1.5	Actiepunten voor vervolg	8
3.1.6	Leereffecten	9
3.1.7	Publicaties naar aanleiding van het werkbezoek bij Johan Martens	10
3.2	Weidevogelbeheer: Provincie Friesland ontmoet Steven van der Zee.....	10
3.2.1	Vragen multifunctionele ondernemer	10
3.2.2	Vragen betrokken beleidsmakers	11
3.2.3	Discussiepunten.....	11
3.2.4	Actiepunten	13
3.2.5	Leereffecten	13
3.3	Multifunctioneel breed: LNV ontmoet Piet van IJzendoorn.....	14
3.3.1	Vragen multifunctionele ondernemer	14
3.3.2	Vragen betrokken beleidsmakers	14
3.3.3	Aanpassingen opzet	14
3.3.4	Discussiepunten.....	15
3.3.5	Actiepunten voor vervolg	17
3.3.6	Leereffecten	17
4	Conclusies	18
	Literatuur	19
	Bijlage 1 Deelnemers ontmoetingen	20
	Bijlage 2 Bericht op VWS – Intranet	21

1 Inleiding

Aanleiding

Jarenlang zijn schaalvergroting en specialisatie de manieren geweest om voldoende inkomen op het agrarisch bedrijf te realiseren. Sinds een aantal jaren is ook uitbreiding van functies op het bedrijf een strategie om het bedrijf verder te ontwikkelen. Dat kan door een andere tak op het bedrijf te beginnen (bijvoorbeeld zorg of educatie) of een deel van de keten te integreren op het bedrijf (bijvoorbeeld een boerderijwinkel) (H.B. Schoorlemmer, 2006). Het aantal multifunctionele bedrijven neemt vooral sinds 2000 toe. Voor het ministerie van LNV is deze ontwikkeling interessant, omdat multifunctionele landbouw een belangrijke bijdrage kan leveren aan een vitaal platteland (LNV, 2004).

Met het groeien van de multifunctionele landbouw, worden ook de belemmeringen voor de doorontwikkeling ervan duidelijk. Het beleid van de verschillende overheden blijkt nog onvoldoende afgestemd op multifunctionele bedrijven. Er is behoefte aan een professionalisering in aanbod en afzet, het wegnemen van belemmeringen en het faciliteren van ontwikkeling met afstemming tussen de vele initiatieven om versnippering te voorkomen (PPO, Herman Schoorlemmer, 2006).

In het innovatienetwerk Waardewerken heeft een aantal pioniers op het gebied van multifunctionele landbouw zich verenigd. Zij streven de professionalisering van de multifunctionele landbouw na en vragen bij beleidsmakers aandacht voor de institutionele inpassing van multifunctionele landbouw. Vanuit deze laatste insteek is het initiatief tot dit project tot stand gekomen.

Multifunctioneel, een systeeminnovatie in de landbouw

De multifunctionele landbouw is een groeiende niche binnen de agrarische sector. De eerste multifunctionele bedrijven waren pioniers, die innovatieve manieren van denken en doen in de beschermde omgeving van hun eigen bedrijf doorvoerden. Voor veel pioniers was de ideologische drijfveer burgers weer te betrekken bij de productieprocessen van voedsel op de boerderij de belangrijkste reden om met verbreding te starten. Daarnaast was en is terugloop in economische rentabiliteit van het agrarisch bedrijf voor veel ondernemers een reden voor verbreding (Caron-Flinterman, 2009).

Multifunctionele landbouw ontwikkelt zich over de grenzen van de agrarische sector heen. Om succesvolle nieuwe activiteiten te ontwikkelen, moet een multifunctioneel bedrijf zich niet alleen binnen de agrarische wereld bewegen. Tevens zal het netwerk van de nieuwe tak betrokken moeten worden en dient het bedrijf zich te houden aan de bestaande regels van wet en gedrag in de nieuwe sector. Zo vormen zich, in afstemming met de verschillende functies van het bedrijf, nieuwe netwerken en regels, die agrarische en nieuwe tak combineren (Caron-Flinterman, 2009).

Multifunctionele landbouw kunnen we zien als een systeeminnovatie. Een systeeminnovatie is een ingrijpende vorm van innovatie, waarbij niet alleen technologische elementen maar ook de daarmee samenhangende sociale structuren en culturen veranderen. Van oudsher zijn innovaties bedoeld om producten, processen of structuren te optimaliseren. Voor complexe problemen, zoals die zich de laatste jaren voordoen in de agrarische sector, blijkt meer en meer dat optimalisatie niet toereikend is om een duurzame productie te realiseren. Systeeminnovaties zijn daarom nodig, waarbij de uitgangspunten van het bestaande systeem worden heroverwogen. Door een aantal samenhangende veranderingen in technologie, institutionele structuur, gedrag en cultuur, ruimtelijke inrichting en andere elementen, is het mogelijk om te komen tot een integrale vernieuwing van bestaande producten, processen, gebieden of structuren. Systeeminnovatieprocessen spelen zich af over een lange periode (zeker 10-40 jaar), en vragen een gecoördineerd anders handelen van vele actoren (Weterings, 2005; Cornelissen, 2009).

De inbedding van multifunctionele landbouw in de context van de huidige maatschappij gaat niet zonder slag of stoot. De pioniers hebben al veel obstakels uit de weg geruimd. Verschillende organisaties (Landmerc (voorheen Landbouwplus), Taskforce Multifunctionele Landbouw) ondersteunen de verdere ontwikkeling en professionalisering van de Multifunctionele Landbouw. Toch ondervinden multifunctionele ondernemers in de praktijk nog knelpunten. Voorbeelden daarvan zijn de hygiëne-eisen bij het zelf verwerken van producten of toelating van zorgboerderijen door de financier (ECORYS Nederland BV, 2009).

Veel van die knelpunten worden veroorzaakt door gebrek aan erkenning, inbedding, of ontoereikende regelgeving. Dit is vaak terug te voeren op bestaand gebrek aan kennis over en begrip voor de werkwijze, maatschappelijke meerwaarde en uitgangspunten en ervaren knelpunten van multifunctionele landbouw. De hypothese achter dit project is dat als mensen vanuit de verschillende werelden (i.e. multifunctionele ondernemers en vertegenwoordigers van relevante beleidspartijen) bij elkaar gebracht worden en volgens een zorgvuldig begeleid proces met elkaar in gesprek gaan over voor beide partijen relevante onderwerpen en discussiepunten, er wederzijds begrip en wederzijds leren gaat ontstaan. Dat draagt uiteindelijk bij aan het oplossen van genoemde knelpunten. Meer wederzijds begrip en kennis stelt beleidsmakers in staat hun beleid beter af te stemmen op de situatie in de praktijk en maakt het voor ondernemers mogelijk hun strategie af te stemmen op beleidsontwikkelingen in de toekomst.

Doelstellingen

Het hoofddoel van de ontmoetingen tussen praktijk en beleid is om begrip en wederzijds leren tussen waardewerkers en beleidsmakers te realiseren. Door beleidsmakers kennis te laten nemen van de praktijk en beide partijen bewust te laten zijn van bestaande knelpunten, kan worden bijgedragen aan de oplossing van deze belemmeringen. Uiteindelijk zal dit bijdragen aan een betere institutionele inbedding van de multifunctionele landbouw.

Een neven doel voor de onderzoekers was het ontwikkelen en testen van een werkvorm, die gebruikt kan worden om een dergelijke ontmoeting op een adequate wijze te faciliteren en meer begrip tussen beide partijen te realiseren.

Aanpak project en leeswijzer

Bij de waardewerkers is gepeild wie belangstelling had voor het project. Er is in kaart gebracht op welk gebied zij knelpunten ervaren bij het voeren van een multifunctioneel bedrijf. Dit heeft geleid tot een eerste selectie van vijf cases op drie bedrijven.

Op basis van deze cases zijn contacten gelegd met de voor de problematiek relevante overheden (ministeries, provincies) en zijn de in de organisatie verantwoordelijke personen voor het specifieke beleidsgebied uitgenodigd. Dit heeft uiteindelijk geleid tot drie concrete ontmoetingen (hoofdstuk 3).

In overleg met de multifunctionele ondernemer en de geïnteresseerde beleidsmedewerkers is een datum voor de ontmoeting op het bedrijf gepland. Tijdens de ontmoeting is een door het projectteam ontwikkelde werkvorm (hoofdstuk 2) gebruikt. Zowel de waardewerker(s) als de beleidsmedewerker(s) hebben van te voren vragen en knelpunten inzake multifunctionele landbouw ingebracht. Deze zijn gebruikt als input voor de discussie tijdens de ontmoeting.

Een verslag van de ontmoeting is teruggekoppeld naar alle betrokken partijen. Ongeveer een half jaar na de ontmoetingen zijn zowel ondernemers als beleidsmakers teruggebeld om na te gaan wat de lange termijnleereffecten van het bezoek waren.

Dit rapport geeft de overkoepelende achtergrond en doel van de ontmoetingen weer, evenals verslagen van de bijeenkomsten en een bredere analyse van de aandachtspunten in de multifunctionele landbouw.

2 De ontmoeting – werkvormen

2.1 Ontwikkeling werkvormen

Bij het ontwikkelen van de werkvormen hielden we rekening met de volgende uitgangspunten en randvoorwaarden:

- Contact met de praktijk..Door contact met de dagelijkse praktijk te leggen, worden de ervaren knelpunten inzichtelijk en komen mogelijke oplossingsrichtingen dichterbij.
- Ontspannen sfeer. In een ontspannen sfeer kan optimaal geleerd worden en begrip ontstaan.
- Tijdsinvestering. Het moet haalbaar zijn voor de beleidsmakers om tijd vrij te maken.
- Wederkerigheid en interactiviteit. Zowel beleidsmaker als ondernemer moeten iets kunnen halen en brengen.
- Optimaal leereffect. Het is de bedoeling dat de ontmoetingen ook echt impact hebben.
- Appèl aan meerdere zintuigen. De meerwaarde van de multifunctionele landbouw wordt vaak toegeschreven aan beleving. Daarom zou het mooi zijn om ook meerdere zintuigen bij de ontmoeting uit te dagen.

Diverse bronnen zijn geraadpleegd om bij deze uitgangspunten passende werkvormen te kiezen (Dirkse-Hulscher, 2007), (Byttebier, 2002). Uiteindelijk zijn als centrale werkvormen een rondleiding, inclusief het maken van foto's van opvallende zaken, en een toekomstgeoriënteerde keukentafeldiscussie gekozen. Hieronder wordt de aanpak verder toegelicht.

2.1.1 Het multifunctionele bedrijf door de ogen van beleidsmakers – rondleiding en foto's

Als eerste werkvorm is gekozen voor het combineren van een rondleiding over het bedrijf met de opdracht aan de deelnemers met digitale camera's foto's te maken van opvallende zaken op het bedrijf. Na afloop kreeg men tijd om de meest opvallende foto('s) te selecteren en zo onderwerpen te prioriteren. Tijdens een korte discussie lichtte men vervolgens toe waarom de betreffende foto gekozen was. Er is gekozen om deelnemers met foto's aan te laten geven wat hen opviel, omdat beelden meer spreken dan tekst. Van alle zintuigen, letten mensen het meeste op wat ze door *zien* waarnemen (Boogaard, 2009).

De foto's stelden de boeren in staat om hun bedrijf door de ogen van anderen te zien. Het vormt een reflectie op het bedrijf, wat gezien de verbinding die veel multifunctionele ondernemers met de maatschappij willen realiseren, relevante informatie is. In dit verslag treft u een aantal van de beelden die de beleidsmakers opvallend vonden aan, met een toelichting op de keuze voor het beeld in het onderschrift.

- Afb. 1** Dagbesteding op de zorgboerderij van Johan Martens. “Het is opvallend dat iedereen weg is uit de huiskamer. Er is ruimte, vrijheid en openheid op het bedrijf. Mensen lijken te doen wat ze willen”

2.1.2 Keukentafeldiscussie

We hebben ervoor gekozen om de centrale discussie als een 'keukentafeldiscussie' bij de ondernemer thuis te houden. Zo werd een ontspannen sfeer gecreëerd in een voor de ondernemer vertrouwde omgeving.

Als positieve inleiding op de rest van het gesprek lichtten de deelnemers toe waarom ze voor de foto's hadden gekozen. Dit vormde een aanleiding tot een eerste spontane discussie.

In de inhoudelijke discussie werd ingegaan op de knelpunten en vragen, die de beleidsmakers en ondernemers van tevoren hadden aangedragen. Elk knelpunt of vraag werd vanuit de verschillende perspectieven toegelicht en bediscussieerd. Doordat de knelpunten en vragen van tevoren in kaart waren gebracht en bekend waren bij beide partijen, konden deelnemers zich op de onderwerpen voorbereiden. Dat droeg bij aan de diepgang van de discussie, zodat een optimaal leereffect gerealiseerd kon worden.

De inhoudelijke discussie werd afgerond met een vooruitblik naar de toekomst (zie o.a. paragraaf 3.1.3). Daar is op verschillende wijzen invulling aan gegeven. In de eerste ontmoeting werd de aanwezigen gevraagd hoe de multifunctionele landbouw er *idealiter* uit zou zien in 2025, met specifieke aandacht voor de gesignaleerde knelpunten. In de derde ontmoeting hebben de beleidsmakers een uit de discussie voortkomende lijst met aandachtspunten geprioriteerd voor aanpak in de toekomst.

2.1.3 Evaluatie en reflectie

De ontmoeting hebben we afgesloten met een evaluatierondje waarin alle deelnemers konden reflecteren op de ontmoeting zelf, op wat men geleerd had en met welke actiepunten iedereen in de eigen organisatie aan de slag gaat en op welke wijze.

2.2 Programma ontmoetingen

De gekozen werkvormen zijn gecombineerd tot het volgende programma voor de ontmoetingen:

1. Welkom, voorstelronde en uitleg doel van de workshop
2. Introductie van het bedrijf
3. Rondleiding op het bedrijf
 - a. Foto's door beleidsmakers
4. Keukentafeldiscussie
 - a. Aan de hand van de foto's
 - b. Aan de hand van de geïnventariseerde knelpunten
 - c. Agenda voor de toekomst
5. Evaluatie en reflectie
6. Afsluiting

2.3 Terugkoppeling

Van elke ontmoeting is een verslag gemaakt dat is toegezonden aan alle deelnemers. Een half jaar later heeft het projectteam contact opgenomen met alle deelnemers om te horen welke leereffecten beklijfd waren, hoe de leereffecten het dagelijks handelen beïnvloed hebben en in hoeverre inderdaad actie is ondernomen op de voorgenomen punten.

3 De cases

3.1 Zorglandbouw: VWS ontmoet Johan Martens (en ZLTO)

Johan Martens heeft een zorgboerderij met melkvee in Biezenmortel (NB) voor ouderen met dementie, eenzaamheid of een lichte psychologische aandoening. Er waren vier beleidsmedewerkers van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport om Johan te ontmoeten. Ook waren twee vertegenwoordigers van ZLTO aanwezig, om de discussie te verbreden naar de hele zorglandbouw. Vooraf zijn eerst de waargenomen knelpunten door de multifunctionele ondernemer (paragraaf 3.1.1) en de beleidsmedewerkers (paragraaf 3.1.2) geïnventariseerd.

3.1.1 Vragen multifunctionele ondernemer

Vooraf gaf de ondernemer aan dat de volgende vragen spelen:

- Welke invloed heeft de verschuiving van AWBZ naar WMO van (vormen van) ondersteunende begeleiding op de financiering van de zorglandbouw en hoe hiermee om te gaan?
- Hoe is beter ingang te vinden bij en zijn goede financieringsafspraken te maken met zorgkantoren en gemeenten? De zorglandbouw wordt lang niet altijd serieus genomen.
- Hoe is een goede balans te vinden tussen enerzijds het moeten voldoen aan kwaliteitseisen en protocollen van zorginstelling en anderzijds het bewaken van het eigene van de zorglandbouw? Hoe te voorkomen dat zorglandbouw 'dichtgetimmerd' wordt?
- Hoe is meer vrijheid te genereren voor het opstellen van (alternatieve) behandelprogramma's in aanvulling op bestaande behandelprogramma's? M.a.w. hoe kunnen we de zorglandbouw benutten als broedplaats voor (zorg)innovaties?

3.1.2 Vragen betrokken beleidsmakers

De beleidsmakers noemde de volgende punten als input voor de discussie:

- In hoeverre is en wordt de zorglandbouw concurrerend met de zorg? Wat is haar potentie?
- Wat kan de zorgsector leren van het businessmodel en het innovatieve vermogen van de zorglandbouw en van de landbouwsector in het algemeen?
- Stel dat je opnieuw de zorglandbouw met haar randvoorwaarden mocht ontwerpen, hoe ziet het er dan uit en hoe is dan de financiering geregeld?

3.1.3 Aanpassingen opzet

De ontmoeting volgde grotendeels het programma (zie hoofdstuk 2). Voor de keukentafeldiscussie zijn, gebaseerd op de eerder genoemde knelpunten, vier vragen opgesteld. Deze gaan in op hoe de aanwezigen in 2025 idealiter de situatie op een zorgboerderij willen zien voor wat betreft:

- financiering van zorglandbouw
- inbedding van zorglandbouw in zorgketens
- de borging van kwaliteitseisen voor de zorg
- het creëren van kansen voor innovatief ondernemerschap in de zorg

De vragen waren van tevoren bekend en één persoon kreeg de gelegenheid om als eerste te reageren, waarna vanzelf een open discussie volgde. Daarin werden ook de huidige knelpunten besproken.

3.1.4 Discussiepunten

Tijdens de discussie werden bovenstaande vragen als volgt uitgewerkt.

Financiering

De zorgboerderij van Johan Martens haalt het grootste deel van haar inkomen uit de zorgtak, de agrarische tak brengt nauwelijks wat op. Voor de beleidsmakers bij het ministerie van VWS was dit een eye-opener. Per zorgboerderij verschilt deze verhouding, afhankelijk van de locatie van het bedrijf, de wensen en mogelijkheden van de ondernemer en de gekozen doelgroep. Zonder de agrarische tak zou het bedrijf echter niet mogelijk zijn; volgens de filosofie van Johan Martens heeft net zoals vroeger alles op de boerderij zijn eigen plek.

Afb. 2 Wintervoorraad kuilvoer op de zorgboerderij. "Het is opvallend dat op het bedrijf meer inkomen uit de zorg dan uit de landbouw wordt gegenereerd. Ik had dat omgekeerd ingeschat"

Binnen de zorg zijn momenteel ingrijpende veranderingen in de financieringsstructuur gaande. Het uitgangspunt van het ministerie van VWS is om de zorg zoveel mogelijk terug te geven aan de mensen. Om de toenemende kosten van de AWBZ in te perken worden de bestaande indicaties door het centrum indicatiestelling zorg (CIZ) per cliënt opnieuw bekeken. Dit houdt concreet voor velen een teruggang in het beschikbare zorgbudget in (Ministerie van Volksgezondheid, 2009). Tevens krijgt een deel van de cliënten, die vroeger onder de AWBZ viel, nu hun zorg vergoed vanuit de WMO. Daarmee is de verantwoordelijkheid voor de toekenning van de gelden verlegd van het rijk naar de gemeente. Iedere gemeente is vrij om de uitvoering van de WMO zelf vorm te geven, waardoor deze tussen gemeentes kan verschillen (Ministerie van Volksgezondheid, 2009).

Voor zorgboeren brengen de veranderingen in financieringsstructuur onrust met zich mee. Zorgboerderijen zijn over het algemeen kleinschaliger dan zorginstellingen. Een vermindering van de vergoeding voor de zorg voor deelnemers heeft daarmee een relatief grotere impact als bij grotere instellingen. Het is dan ook van belang om wijzigingen tijdig te kunnen inschatten, waardoor er op geanticipeerd kan worden. Het proces van de herindicering is belastend voor de cliënt, maar ook voor de medewerkers in de zorg brengt het onzekerheid met zich mee. Op zorgboerderijen kan personeel met een agrarische achtergrond een taalbarrière ten opzichte van de zorg hebben. Hierdoor bestaat het idee dat er gebrek aan grip op de indicatiestelling is. Dit probleem doet zich overigens niet alleen op zorgboerderijen voor.

Door het boerenbedrijf hebben boeren ervaring met het bij elkaar brengen van geldstromen. Dat ondernemerschap komt zorgboeren goed van pas, gezien de veranderingen die gaande zijn in de financieringsstructuur. Voor Johan Martens is de financiering in de ideale situatie geregeld via een persoonlijk budget per cliënt, zoals de PGB is ingericht. Na een indicatie van de zorgbehoefte, vult de cliënt zelf in op welke wijze die zorg wordt ontvangen. Voorwaarde is dat er voldoende diversiteit in zorgaanbod is. De overheid wil dan wel weten of dat geld ook goed wordt besteed.

Johan kreeg van de VWS-ers het advies om zich met name lokaal en regionaal te oriënteren en daar zijn netwerk op orde te brengen. Het is heel waarschijnlijk dat de verantwoordelijkheid voor steeds meer zorgvormen in de toekomst in handen komt van gemeente of provincie.

Inbedding van zorglandbouw in zorgketens

Voor een succesvolle inbedding van de zorglandbouw in de zorg is het belangrijk om de maatschappelijke meerwaarde ervan te tonen. Deze meerwaarde is moeilijk kwantificeerbaar te maken; het gaat om beleving van mensen, waaraan moeilijk een prijskaartje te hangen is. Bij VWS is een gebrek aan kennis over wat de zorgboerderij maatschappelijk oplevert. Toch bestaat de overtuiging bij zorgboeren dat de benadering als mens in plaats van cliënt, de rust en ruimte en de omgang met dieren meerwaarde biedt. Ook de VWS'ers lijken onder de indruk van de sfeer en manier

van werken op het bedrijf. Door te lobbyen bij politieke groeperingen kunnen zorgboeren deze meerwaarde beter naar voren laten komen. De zorglandbouw zal zich gedeeltelijk moeten aanpassen aan het bestaande zorgsysteem, zonder het eigene te verliezen. Voor de specifieke doelgroep van Johan, ouderen met dementie, zit de meerwaarde in het zo lang mogelijk in stand houden van de extramurale situatie, waardoor meer capaciteit beschikbaar is in verpleeghuizen. Voor wat betreft medicijn- en huisartsgebruik scoort de zorglandbouw lager dan de reguliere zorg (Bruin, 2009).

Afb. 3 Koeien in de wei op de zorgboerderij. "Dit geeft een indruk van de weidsheid, de natuur en wat dat doet met mensen. Door de nabijheid van het natuurlijke proces van leven en dood bij dieren, zijn dingen veel makkelijker te bespreken"

De huidige filosofie van het ministerie van VWS stelt de behoeften van de cliënt centraal. De zorg verschuift daardoor naar lokaal niveau, waar men efficiënter afwegingen kan maken over wat het beste is voor de cliënt. Zorgboerderijen zijn vaak waardegedreven en kleinschalig en kunnen daardoor goed aansluiten bij de behoeften van de cliënt, in veel gevallen met een beperkter zorgbudget dan grootschalige zorginstellingen. ZLTO noemt de ontzuiling van de zorg (geldstromen vanuit een in plaats van meerdere departementen (VWS en SZ)) een voorwaarde voor een betere inbedding van zorglandbouw in de zorg.

Gezien de verschuiving naar lokale zorg is het voor zorgboerderijen van belang om in beeld te zijn bij lokale zorgnetwerken (zorgkantoor, de gemeente, regionale koepel van zorgboerderijen). Op die manier kunnen cliënten uit het zorgcircuit naar zorgboerderijen verwezen worden.

Kwaliteitsborging

Kwaliteitsborging vormt voor kleinschalige zorgboerderijen vaak een relatief grote belasting qua tijd en kosten. ZLTO wil de administratieve last voor zorgboerderijen acceptabel houden. Daarnaast zit er spanning tussen het vastleggen van kwaliteitseisen voor de zorg en het specifieke karakter van de zorgboerderij. Het gevaar bestaat dat de mens weer gereduceerd wordt tot cliënt, terwijl menselijk contact juist cruciaal is en dat laat zich niet onderbrengen in meetbare eenheden (Blom, 2008). Tegelijkertijd erkennen zorgboeren dat met de toename en professionalisering van de zorglandbouw de zorgkwaliteit gewaarborgd dient te worden. Voor het ontvangen van een vergoeding voor Zorg in Natura is een AWBZ-erkenning verplicht. Daarnaast is ZLTO betrokken bij de aanpassing van het bestaande kwaliteitssysteem voor zorgboerderijen aan de normen voor Harmonisatie Kwaliteitsbeoordeling in de Gezondheidszorg (HKZ) voor kleinschalige zorg. VWS waarschuwt dat vastlegging van regels in een kwaliteitssysteem ontwikkelingen in de zorglandbouw ook kan belemmeren. Het ministerie is op dit moment aan het bekijken hoe er een experimenteel gebied voor nieuwe vormen van zorg gecreëerd kan worden.

De agrarische tak op een zorgboerderij brengt gereedschappen, materialen en machines met zich mee, die mogelijk gevaar kunnen opleveren voor de doelgroep. Op basis van ARBO-inspectie en een risico-inventarisatie zijn op het bedrijf van Johan Martens dingen aangepast. ZLTO vindt dat zorgboerderijen niet te klinisch moeten zijn; het is juist goed voor deelnemers om met andere dingen in aanraking te komen. Op zorgboerderijen gebeuren volgens ZLTO minder incidenten; door de rust, ruimte en afleiding bestaat bij deelnemers minder behoefte om risico's op te zoeken. VWS maakt risico-inventarisaties, die als input moeten dienen voor een maatschappelijk debat over welke risico's acceptabel zijn.

Afb. 4 Prikkelraad op het erf van de zorgboerderij. "Het is ondenkbaar dat je in een zorginstelling gevaarlijke voorwerpen zou vinden. De inspectie zou hiervan helemaal op tilt slaan"

Ondernemerschap

VWS ziet het ondernemerschap van de zorgboer als zijn kracht ten opzichte van andere zorginstellingen. Vooral zijn ervaring als agrarische ondernemer met het bij elkaar brengen van verschillende financieringsvormen is een meerwaarde. Dat ondernemerschap doet nieuwe innovatieve vormen van zorg ontstaan, die ook uitstralen naar de bestaande zorgsector. De kleinschaligheid van veel zorgboerderijen maakt dat ze flexibel zijn in het aanbod. Tevens ontstaat hierdoor een grote betrokkenheid bij en verantwoordelijkheid voor cliënten. Tegelijkertijd belemmert de complexiteit van de zorg de ondernemersruimte. VWS zet zich in om het zorgsysteem open te houden voor nieuwe initiatieven.

3.1.5 Actiepunten voor vervolg

Aan het einde van de ontmoeting noemden de deelnemers de volgende actiepunten voor zichzelf:

VWS

- bijdragen aan het ruimte creëren in de zorg voor innovaties
- dialoog aanzwengelen over kwaliteitsindicatoren in de zorg in combinatie met kleinschaligheid aan de hand van een risico-inventarisatie
- nagaan of jaarlijks terugkerende indicaties voor deelnemers noodzakelijk zijn

Zorgboer:

- ontwikkelen van een lokaal netwerk om betrokken te zijn en te blijven bij lokale besluitvorming over zorg

ZLTO:

- De meerwaarde van zorgboerderijen bundelen in een duidelijk concept
- gebruik maken van de opgedane contacten met beleidsmakers om in detail de wijzigingen in de AWBZ verder te bespreken

3.1.6 Leereffecten

De verschuiving van de zorg naar een meer lokale aanpak bleek het belangrijkste leerpunt voor de ondernemer. Johan Martens is zich door de ontmoeting met beleidsmakers van VWS meer gaan richten op het lokale zorgnetwerk, onder meer door binnen Noord-Brabant een vereniging voor zorgboeren op te zetten. Daarvoor zoekt hij nu een geschikte juridische vorm.

Het doel van het samenwerkingsverband is zich sterker te kunnen profileren als sector en als zodanig mee te kunnen praten met regionale ontwikkelingen. Zo komen ze beter in beeld bij zorgkantoren, zorgverzekeraars, VWS e.d. Daarnaast kunnen ze ook gezamenlijk optreden en nieuwe product - marktcombinaties ontwikkelen. Zo willen ze voor gemeenten producten ontwikkelen in het kader van de WMO. Ook voor UWV-instellingen, die zich onder andere bezighouden met het aan het werk krijgen van jongeren met problemen, of voor grote bedrijven die kampen met mensen met burn-out, willen ze producten ontwikkelen. Met deze initiatieven hoopt de sector weer een stapje verder te komen.

De verschuiving van een deel van de AWBZ-cliënten naar de WMO (met name de cliënten met een sociaal isolementsprobleem) betekent voor Johan dat zijn bedrijf langzaam toegroeit naar een zorgboerderij met 100% gasten met een dementieprobleem. Omdat Johan professioneel personeel in dienst heeft, is dat voor hem geen probleem. Wel zal het karakter van de doelgroep langzaam verschuiven.

Voor één van de VWSers was het Business Model van de zorgboerderij een belangrijk leerpunt. De beleidsmaker had zich eerder niet gerealiseerd dat de zorg voor veel zorgboerderijen de voornaamste bron van inkomsten is.

Deze beleidsmaker had ook veel geleerd van het verschil in cultuur tussen zorg en landbouw. Binnen de agrarische sector worden innovaties vaak geïnitieerd door één of twee personen; die cultuur heb je nauwelijks in de zorg. Echte innovaties in de zorg, zoals de oprichting van specifieke huizen voor gehandicapten, ontstaan vaak van buiten. In het dagelijkse werk van de beleidsmakers werkt de ontmoeting met de zorgboer door in strategische gesprekken over welke kant de zorg opmoet en hoe de zorg innovatiever is te maken. De innovatie van de zorglandbouw vormt daartoe een inspiratiebron.

Een andere beleidsmaker die zich inzet voor flexibeler kwaliteitsindicatoren, vindt dat deze indicatoren door de intramurale zorgverlening te rigide waren uitgelegd. Outcome-indicatoren voor kwaliteit van de zorg zijn 'Veilig' en 'Verantwoord'. Omdat er steeds meer verschillende manieren van gecombineerd verblijf en zorg ontstaan en er steeds meer zorgaanbieders komen, kan er niet meer één regel worden toegepast. Het gaat erom dat je de regels toepast en uit kan leggen waarom je ze op die manier toepast. In de manier van toezicht houden ontstaat tegelijkertijd een verschuiving. Men houdt meer van een afstand toezicht, geeft de ondernemer meer vrijheid. Maar als het fout gaat, zit men er boven op. Het is een high trust, high risk benadering.

Afb. 5 Bord bij de ingang van de zorgboerderij. “Ik vind het zonnetje aangeven dat het hier warm is en de zorg uit een goed hart komt”

Bij de discussie over vernieuwingen in de zorg vindt de beleidsmaker het prettig om het plaatje van de zorgboerderij voor ogen te hebben. Bij discussies, bijvoorbeeld over de AWBZ, worden lokale verantwoordelijkheden steeds belangrijker. Het gaat niet alleen maar om de kwaliteit van zorg, maar om het op een hoogwaardige manier aanbieden van kwaliteit van leven. En dat staat in een zorgboerderij bovenaan. Dit ondersteunt tevens de verschuiving van indicatoren van verantwoorde zorg richting steeds meer uitkomstgericht geformuleerd.

Het werkbezoek heeft ook de functie voor beleidsmakers om aan zorgboeren aan te geven dat het werk dat ze doen ertoe doet. En dat is belangrijk voor de landbouwsector, die maatschappelijk gezien steeds meer aan de kant geschoven dreigt te worden.

3.1.7 Publicaties naar aanleiding van het werkbezoek bij Johan Martens

Op het Intranet van het ministerie van VWS is naar aanleiding van de ontmoeting een artikel verschenen. In reactie daarop bleken meerdere beleidsmedewerkers geïnteresseerd en gemotiveerd om ook op locatie de handen uit de mouwen te steken en zo meer gevoel te krijgen bij wat er in de praktijk gebeurt (zie bijlage 2).

Tevens is een verslag geplaatst in Syscope, het magazine dat bericht over de transitie-uitdaging, die Wageningen UR in opdracht van het ministerie van LNV aangaat met partijen uit markt, omgeving en maatschappij.

3.2 Weidevogelbeheer: Provincie Friesland ontmoet Steven van der Zee

Het bedrijf van Steven en Klazien van der Zee in Rohel omvat een melkveetak, een recreatietak, educatie en weidevogelbeheer. Op het laatste onderwerp richtte de ontmoeting met een beleidsmaker van de provincie Friesland zich. Een vrijwilliger, die op het bedrijf het weidevogelbeheer regelt, was ook aanwezig, evenals een andere vooruitstrevende weidevogelboer uit de omgeving.

3.2.1 Vragen multifunctionele ondernemer

Vooraf gaf Steven van der Zee aan de volgende onderwerpen te willen bespreken:

- De Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN) is te rigide. Op een perceel wordt gedurende 6 jaar een beheerspakket van toepassing. Hierdoor is het niet mogelijk om tussentijds van perceel te veranderen als blijkt dat weidevogels een voorkeur hebben voor een ander perceel. Meer flexibiliteit hierin werkt voordelig voor boer en vogels.
- Predatie van nesten door vossen en marterachtigen is een nog steeds toenemend probleem.

- Bij de overgang van Programma Beheer naar de PSAN regeling zijn enkele beheerspakketten verdwenen; o.a. de beloning voor kritische vogelsoorten. Hierdoor is de regeling minder interessant.
- Er zijn geen pakketten voor maïsland, terwijl deze vaak gebruikt worden door weidevogels en hier goede mogelijkheden zijn voor Agrarisch natuurbeheer.

3.2.2 Vragen betrokken beleidsmakers

De beleidsmaker van de Provincie gaf aan het volgende wensbeeld voor de toekomst te hebben:

- 50.000 ha weidevogelbeheer met
- 20.000 grutto's
- Natuurgebieden weer geschikt voor weidevogels (ruigtes weghalen)
- Langer dan voor 6 jaar afspraken maken over weidevogelbeheer met boeren

Afb. 6 Ruigtes zijn tevens plekken van waaruit predatoren het gebied intrekken

Daarvoor is haar inziens het volgende nodig:

- Samenwerking tussen agrariërs; samen moeten ze eenheden van minimaal 100 ha aanbieden.
- Mozaïekbeheer
- Kennis (door scholing) en motivatie van nazorgers, boeren en loonwerkers
- Vergoeding en beloning voor boeren, nazorgers en loonwerkers

In dit kader was de beleidsmaker benieuwd naar de volgende punten:

- Wat vinden boeren van het nieuwe Subsidiestelsel voor Natuur en Landschapsbeheer (SNL) dat met ingang van 2010 het oude programma voor weidevogelbeheer vervangt?
- In hoeverre zijn boeren bekend met de nieuwe regeling voor weidevogelbeheer? In het nieuwe (provinciale) programma is meer maatwerk dan voorheen. Zijn de boeren hiervan op de hoogte?

3.2.3 Discussiepunten

Tijdens de discussie werden bovenstaande vragen als volgt uitgewerkt:

Problematiek rond het nieuwe Subsidiestelsel Natuur- en landschapsbeheer

Een door Steven (en andere weidevogelboeren) ervaren knelpunt is dat de tot dan geldende Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN) te rigide is en geen mogelijkheden biedt om tussentijds een ander perceel aan te merken als weidevogelgebied. Hij zou heel graag meer flexibiliteit in de subsidieregeling zien. Als antwoord vertelde de provinciale beleidsmaker dat per 1 januari 2010 de PSAN vervangen zou worden door het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL), onderdeel agrarisch natuurbeheer, waarin veel van de eerdere knelpunten zullen zijn geadresseerd. Er is in Friesland een steunpunt en er worden zes informatieavonden georganiseerd

door de provincie om de overschakeling soepel te laten verlopen. Of op deze wijze iedereen wordt bereikt is voor de beleidsmaker nog een punt van zorg.

Het natuurbeheer wordt in de nieuwe regeling geregisseerd door een gebiedscoördinator. Meestal is dat de al bestaande agrarische natuurvereniging (ANV) in het gebied. Deze inventariseert de beheereenheden, beheerpakketten en oppervlakte van de agrarische ondernemers in zijn beheergebied, stemt deze af op de natuurdoelstellingen en maakt op basis hiervan een collectief beheerplan. (Het LNV-loket, 2009) Men moet in de nieuwe regeling meer samenwerken met aangrenzende boeren en andere terreinbeheerders. Deze aanpak moet ervoor zorgen dat het beheer beter op de specifieke situatie is afgestemd.

De vergoeding voor het landschapsbeheer staat voor een periode van 6 jaar vast. Wat betreft de beleidsmaker van de Provincie Flevoland zou er idealiter nog voor een langere periode afspraken gemaakt worden. Aanvragen voor weidevogelbeheer in de nieuwe regeling moeten voor minimaal 100 ha zijn. Als ergens veel weidevogels zijn, is het mogelijk een uitzondering te maken. De provincie wil grotere gebieden, in totaal 50.000 ha, weidevogelbeheer realiseren. Hier bleek een verschil van visie: Steven van der Zee pleit juist voor kleinere eenheden van bijvoorbeeld 75 ha.

Op de vergoedingen van pakketten binnen het SNL kunnen 'Vliegende Euro's' gestapeld worden. Dat is een provinciale regeling voor bescherming van de grutto en tureluur op grasland en maïsland. Veel boeren zijn nog niet bekend met deze mogelijkheid.

Maïsland

De nieuwe regeling bevat nog geen pakket voor maïsland, daar moet op landelijk niveau nog aan gewerkt worden. Wel is er vanaf 2010 een provinciale regeling, pakket Legselbescherming, die vergoedingen biedt voor zowel gras- als maïsland. Daarmee lijkt het probleem van Steven deels opgelost.

Afb. 7 In het veld ontstond een levendige discussie over een nieuw pakket voor weidevogels op maïsland

Predatie

In het gebied vindt veel predatie plaats door roofvogels en marterachtigen. Dat levert veel frustratie op bij boeren en nazorgers. Kraaien en vossen zorgen hier niet voor overlast. Op dit moment kan de Provincie dit probleem niet oplossen. De provincie doet onderzoek naar predatie, dat wellicht tot extra maatregelen in de kerngebieden voor weidevogelbeheer zal leiden. De maatregelen (verwijderen boompjes en ruigtes, verhogen waterstand e.d.) moeten het gebied onaantrekkelijk maken voor predatoren.

Afb. 8 Markeren voor wie? Voor de boer of voor de predatoren?

3.2.4 Actiepunten

Tijdens de praktijkstage bleek dat veel knelpunten in de praktijk in de tot dan toe geldende Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (PSAN) in het nieuwe Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) ondervangen worden. SNL biedt al veel meer maatwerk. Ondank dat SNL provinciaal uitgevoerd wordt, berust het nog steeds voor een belangrijk deel op generiek landelijk beleid. Dit heeft tot gevolg dat de door de praktijk aangevoerde knelpunten (flexibiliteit, maïsland en predatie) toch vooral landelijk moeten worden aangepakt. Deze punten zullen dan ook in het landelijk overleg ingebracht worden. Doorwerking binnen een half jaar is dan ook niet te verwachten.

Ondernemer

- De ondernemer gaat met het nieuwe SNL aan de slag.

Provincie

- De provincie wil een goed pakket voor weidevogelbeheer in maïspercelen ontwikkelen. Vervolgens wil men lobbyen om dit pakket landelijk geaccepteerd te krijgen.
- De provincie wil zich inzetten voor een betere communicatie over subsidies (voorwaarden en mogelijkheden). Er zijn een aantal voorlichtingsbijeenkomsten gepland. Wel vroeg de beleidsmaker zich af of dit genoeg was.
- Op basis van het lopende onderzoek naar predatie duidelijke keuzes maken en doortastende maatregelen nemen.

3.2.5 Leereffecten

De belangrijkste leerervaring voor de beide weidevogelboeren was dat nieuwe SNL-pakketten een duidelijke verbetering lijken te bieden ten opzichte van de oude situatie. Veel van de eerder ervaren knelpunten zullen in de nieuwe situatie zijn verbeterd. Wel is men nog sceptisch ten aanzien van de toekomst van weidevogels, vanwege het grote predatieprobleem.

Voor de provincie is belangrijkste leerpunt het belang van goede communicatie over de nieuwe richtlijnen naar de boeren. Hierdoor zal de implementatie van de nieuwe richtlijnen soepeler verlopen en wordt veel onzekerheid en onrust weggenomen. Verder is de provincie de noodzaak van een snelle en adequate oplossing voor het predatieprobleem en van een landelijke regeling ten aanzien van maïspercelen nog eens op het hart gedrukt.

Helaas is het niet gelukt om de lange termijnleereffecten van de beleidsmaker te achterhalen.

3.3 Multifunctioneel breed: LNV ontmoet Piet van IJzendoorn

Zonnehoeve kan met recht een multifunctioneel bedrijf genoemd worden. Het bedrijf omvat een biologisch-dynamische melkveehouderij en een stoeterij. De dieren grazen voor een groot deel in natuurgebieden in de buurt; er wordt dus ook aan natuurbeheer gedaan. Daarnaast is er een bakkerij met eigen tarweteelt, een webwinkel, een windturbine en biedt het bedrijf faciliteiten voor educatie en (jeugd)zorg. Vanuit het ministerie van LNV bezochten vier beleidsmakers het bedrijf, daarnaast was de kenniscoördinator van de Taskforce Multifunctionele Landbouw aanwezig. Evenals bij de vorige ontmoetingen zijn eerst de waargenomen knelpunten door en vragen van de multifunctionele ondernemer (paragraaf 3.3.1) en de beleidsmedewerkers (paragraaf 3.3.2) geïnventariseerd.

Afb. 9 Oude molensteen in gebruik op Zonnehoeve. 'Op het bedrijf zijn moderne, professionele takken met aandacht voor authentieke gebruiken. Het bedrijf oogt schoon, opgeruimd, netjes en verzorgd'.

3.3.1 Vragen multifunctionele ondernemer

Piet van IJzendoorn gaf vooraf aan dat de volgende onderwerpen voor hem spelen:

- Het wetsontwerp voor de rechtspersoonlijke maatschap in het kader van bedrijfsopvolging
- Maaisel uit natuurgebieden; afval of grondstof?
- Regelgeving ten aanzien van kleine slachterijen
- Opname van vee uit natuurgebieden in de menselijke consumptieketen
- Omgaan met dierziekten op een multifunctioneel bedrijf

3.3.2 Vragen betrokken beleidsmakers

De beleidsmakers zaten met de volgende vragen:

- Hoe is de inzet van vrijwilligers geregeld?
- Hoe verbind je de burger aan de boerderij?
- Hoe voeg je beleving aan producten toe?

3.3.3 Aanpassingen opzet

De ontmoeting volgde grotendeels het programma, zoals uiteengezet in hoofdstuk 2. Het projectteam heeft enkele aanvullende vragen en onderwerpen voor de discussie geformuleerd:

- Hoe is de afstemming tussen LNV en andere departementen, waar multifunctionele ondernemers mee te maken hebben geregeld?
- Erkenning van de zorglandbouw door de zorgsector.
- Hoe zorg je dat een multifunctioneel bedrijf de landbouw tak niet afstoot?
- Multifunctionele ondernemers vallen soms voor subsidies tussen de wal en het schip.

3.3.4 Discussiepunten

Tijdens de discussie kwamen veel onderwerpen aan de orde. Hieronder worden de belangrijkste discussielijnen geschetst. Het betreft een combinatie van de aangedragen discussiepunten.

Bedrijfsopvolging

Bedrijfsopvolging op agrarische bedrijven is vaak een complexe aangelegenheid. Als een maat uit de maatschap stapt, moet de maatschap juridisch en fiscaal worden ontbonden. Dat is ingewikkeld vanwege het grondbezit. Er ligt op dit moment een wetsvoorstel voor een rechtspersoonlijke maatschap te wachten op goedkeuring door de Eerste Kamer, waardoor het mogelijk is voor een van de maten om uit het bedrijf te stappen, zonder ontbinding van de maatschap. Daarbij kan een deel van de winst op de balans meegenomen worden. Voor Piet van IJzendoorn zou het wetsvoorstel de mogelijkheid bieden om de verschillende onderdelen van het bedrijf goed over te dragen aan de mensen, die verantwoordelijk zijn voor de verschillende bedrijfsonderdelen. In een huishoudelijk reglement worden zaken tussen de verschillende ondernemingen geregeld. Door verschillende entiteiten onder één paraplu te hangen, zijn kosten voor de fiscus beter te spreiden; ook geeft het de betrokkenen meer motivatie om hun eigen onderdeel te ontwikkelen. De beleidsmakers kunnen Piet niet meer inzicht verschaffen in de reden voor uitstel van goedkeuring van het wetsvoorstel.

Natuurbeheer

Een groot deel van Piet van IJzendoorns vee graast in natuurgebieden. Boeren betalen nu pacht voor het gebruik van natuurgebieden, terwijl ze deze beheren en daar dus ook een vergoeding voor zouden moeten krijgen. De verdeling van verantwoordelijkheden tussen Staatsbosbeheer de Landschappen en de boer gaat niet altijd even soepel. LNV wil steeds meer naar beheer door particulieren van de Ecologische HoofdStructuur toe. Dit sluit aan bij de zienswijze van Piet.

Met name Galloway runderen zijn door hun schuwheid moeilijk te oormerken. Vee zonder oormerk mag niet in de menselijke consumptieketen opgenomen worden, maar moet als afval worden vernietigd. Dat gebeurt op kosten van de boer, terwijl er niets mis is met het vlees. Maaisel uit natuurgebieden is niet SKAL-gecertificeerd en mag daarom niet gebruikt worden als voer of samen met mest als compost op een biologisch bedrijf. In beide gevallen zijn de regels belemmerend voor het gebruik van de grondstoffen. De LNV'ers zien in dat dit anders geregeld moet worden.

Dierziekten

Volgens Piet van IJzendoorn vindt duurzame voedselproductie regionaal plaats. Dierziekten zijn nu eigenlijk meer een economisch dan ecologisch probleem; de manier waarop met dierziekten wordt omgegaan is opgezet om de export te beschermen. Door het industriële karakter van dierlijke productie zijn ingrijpende maatregelen voor ziektebeheersing en import van veevoeder nodig. Dat brengt op termijn behoorlijke kosten voor de maatschappij met zich mee. Eén van de LNV'ers geeft aan dat duurzame voedselproductie vanuit verschillende aspecten bekeken kan worden.

Vrijwilligers

Het is niet helemaal duidelijk wat de positie van vrijwilligers op zorgboerderijen is, ten aanzien van verzekeringen, vergoedingen en de fiscus. De Taskforce doet op dit moment een verdiepingsstudie, om de mogelijkheden en risico's in kaart te brengen. Piet beaamt dat het inzetten van vrijwilligers een hele administratieve rompslomp en risico's met zich mee brengt. Door middel van een stichting gekoppeld aan de onderneming zijn vrijwilligers in de organisatie onder te brengen. Zowel ondernemer als beleidsmakers waarderen vrijwilligers, als bron van expertise en als verbinding met de maatschappij.

Verbinding burger-boerderij en beleving van producten

Door de combinatie van verschillende functies op het bedrijf (stoeterij, zorgtak) komen er veel burgers op het bedrijf. Ook fietsen er 's zomers behoorlijk wat mensen langs. Op die manier wil Piet van IJzendoorn met zijn bedrijf midden in de samenleving staan. Om de 'beleving' van streek- of biologische producten te ervaren, is het nodig dat consumenten ook wel eens op het platteland komen, vindt Piet. Door de keten via de webwinkel te verkorten is het mogelijk om de prijs lager te houden. Beschikking over een mobiele slachterij zou de productie van voedsel nog verder naar de boer verleggen, maar de strikte hygiëneregelgeving is lastig voor kleinschalige slachterijen.

Afb. 10 De molmens op Zonnehoeve. “Het kunstwerk symboliseert het opnieuw in harmonie komen van de mens met zijn omgeving”

Op Zonnehoeve is de agrarische tak het uitgangspunt voor het functioneren van de andere takken. Dit is in lijn met de visie van Piet van IJzendoorn dat landbouw weer cultuurdrager moet worden. Hoewel de zorgtak de landbouw financieel overeind houdt, komt afstoting van de agrarische tak hier niet ter sprake.

Afstemming op bestuurlijk niveau

Zorglandbouw en educatielandbouw zijn relatief klein ten opzichte van het totale beleidsveld van respectievelijk VWS en OC&W. Bij LNV bestaan platforms om kennisuitwisseling en coördinatie tussen de betrokken partijen voor multifunctionele landbouw te organiseren.

LNv mag volgens de EU alleen voor landbouwproductie, en niet voor verbredingactiviteiten, subsidie geven. Via EZ en de provincie bestaan wel mogelijkheden. Hiervoor is in aanmerking te komen door de nevenactiviteit in de boekhouding gescheiden te houden. In de praktijk is het voor de ondernemer lastig om plannen in de juiste subsidieaanvraag te laten vallen, waardoor er beperkt gebruik van wordt gemaakt. De ondernemer gaat voornamelijk uit van de rentabiliteit van de nevenactiviteit.

Aansluiting bij de zorg

Piet van IJzendoorn ziet in het aanbieden van zorglandbouwopleidingen, met aandacht voor zowel zorg als landbouw, een mogelijkheid om beide takken beter te integreren. Hierdoor komt zorglandbouw ook beter in het vizier bij VWS. Tussen de zorgsector en de zorglandbouw bestaan cultuurverschillen. Piet van IJzendoorn, en andere zorgboeren, vinden dat de zorg voor wat betreft indicatiestellingen en DBC's erg bureaucratisch is. De mens zou centraal moeten staan, niet het papierwerk erachter. Over het algemeen kunnen zorgboerderijen door minder overhead met minder budget per persoon toe, maar de beloning voor zorgboeren moet wel reëel blijven.

Omgaan met risico's voor cliënten op een boerderij is sterk afhankelijk van de situatie; de verantwoordelijkheid voor de inschatting daarvan ligt bij de zorgboer, die door het leven op een boerderij daarvoor een zekere natuurlijke alertheid heeft, volgens Piet van IJzendoorn.

Afb. 8 Bord bij de ingang van Zonnewijzer. “Certificaten geven de professionalisering van de multifunctionele landbouw weer. De certificering heeft twee kanten. Met een keurmerk weten mensen dat ze een bepaalde kwaliteit kunnen krijgen op het bedrijf. Aan de andere kant moet het keurmerk niet te ingewikkeld worden”

3.3.5 Actiepunten voor vervolg

Gedurende de bijeenkomst stonden de aandachtspunten op een flip over. Ter afsluiting van de bijeenkomst werden deze doorgenomen. De medewerkers van LNV hebben de aandachtspunten geprioriteerd op waar ze op korte termijn in de eigen organisatie mee aan de slag gaan. De belangrijkste vier punten waren:

1. Dierziekten en multifunctioneel (dierenwelzijn)
2. Inzet van vrijwilligers (belasting, verzekeringen, markt verdringing)
3. Bedrijfsopvolging → rechtspersoonlijke maatschap
4. Afstoten agrarische tak

3.3.6 Leereffecten

De ondernemer heeft in de ontmoeting kunnen leren dat LNV het beheer van de EHS steeds meer naar particulieren verschuift. De ondernemer onderhoudt goede relaties met vertegenwoordigers van lokale overheden. Door goed duidelijk te maken wat de meerwaarde is van nieuwe initiatieven op het bedrijf voor de maatschappij, is het draagvlak voor het vergunnen van die activiteiten groot en ondervindt men weinig belemmeringen. De ontmoeting met beleidsmakers van LNV vergroot het netwerk van de ondernemer om ondervonden knelpunten aan te kaarten bij relevante beleidsmedewerkers.

Voor de LNV'ers vormde het bezoek een brede oriëntatie op de multifunctionele landbouw en een kennismaking met de problematiek waar multifunctionele ondernemers mee te kampen hebben. Het is meer duidelijk geworden over de overnameproblematiek, de positie van vrijwilligers, gebruik van grondstoffen uit natuurgebieden, omgaan met dierziekten, verbinding met de maatschappij en het cultuurverschil tussen zorg en zorglandbouw.

Voor deze ontmoeting zijn de lange termijnleereffecten nog niet teruggekoppeld, omdat de ontmoeting minder dan een half jaar heeft plaatsgevonden.

4 Conclusies

De ontmoetingen hebben grotendeels aan de verwachtingen voldaan. Zowel beleidsmakers als waardewerkers gaven aan door de ontmoeting van elkaar geleerd te hebben. Beide partijen kregen beter inzicht in de leefwereld van de andere partij, waardoor meer begrip voor elkaars benadering van knelpunten ontstond. Ook werden al bestaande ideeën bevestigd en verder genuanceerd door zich samen te verdiepen in de problematiek. Leerpunten bevinden zich op de volgende vlakken:

Voor de ondernemers

- Het kader en de uitgangspunten voor de huidige verschuivingen in de zorg.
 - o Zorg weer teruggeven aan de mensen
 - o Meer lokale regulering en financiering
- Het belang van het aantonen van de meerwaarde van de zorglandbouw voor de inbedding van de zorglandbouw in de zorg.
- De activiteit van de overheid ten aanzien van de ontwikkeling van weidevogelbeheerpakketten voor maïspcelen en van onderzoek naar optimaal landschapsbeheer om predatie tegen te gaan.
- De verschuiving van het beheer van de EHS steeds meer richting particulieren.

Voor de beleidsmakers

- In het bedrijfsmodel van de zorgboerderij is de zorgtak vaak een grotere inkomstenbron dan de agrarische tak.
- Het vermogen van de multifunctionele ondernemer om nieuwe praktijken te ontwikkelen is goed ontwikkeld. Wat dat betreft bestaat er in de zorglandbouw een cultuurverschil t.o.v. de zorg.
- Er bestaat behoefte aan nieuwe kwaliteitsindicatoren voor een veilige en verantwoorde zorg, passend bij een diversiteit aan kleinschalige ondernemingen.
- Voor een soepele overgang van de oude naar de nieuwe regeling voor agrarisch natuurbeheer is goede communicatie richting de praktijk essentieel.
- Starre regelgeving belemmert het benutten van maaisel en vee uit natuurgebieden.
- Door de combinatie van diverse takken komen burgers op het bedrijf, waar zij producten kunnen 'beleven'. Hierdoor ontstaat verbinding met de maatschappij.

Bovenstaande leerpunten hebben bijgedragen aan wederzijds begrip tussen en anders handelen door de deelnemers. Een ondernemer heeft bijvoorbeeld naar aanleiding van de ontmoeting zijn strategie aangepast. Hij richt zich nu meer op het lokale netwerk door een hechtere samenwerking met gemeente en zorgkantoren, start van een lokale vereniging van zorgboeren en ontwikkeling van nieuwe product en marktcombinaties. Een betrokken beleidsmaker gebruikt haar ervaringen van de ontmoeting in de dialoog over kwaliteitsindicatoren in de zorg. Voor de beleidsmakers kan het effect op handelen ook indirect zijn; in discussies over uitgangspunten van beleid wordt het multifunctionele bedrijf als voorbeeld aangehaald. Daarnaast heeft bij de eerste ontmoeting het leereffect zich wat verbreed richting collega's door de publicatie van een artikeltje over de ontmoeting op het Intranet van de beleidsmakende organisatie.

Ondanks dat bij beleidsmakers een vergroting van het begrip voor en een verandering in attitude heeft plaatsgevonden voor multifunctionele landbouw, zijn concrete veranderingen in beleid (nog) niet zichtbaar. In theorie kan een grotere impact van de ontmoetingen mogelijk zijn als beleidsmakers met meer 'beslissingsbevoegdheid' uitgenodigd zouden worden. Probleem is echter dat die beleidsmakers niet snel tijd vrij kunnen maken voor een dergelijke ontmoeting met de praktijk.

De gebruikte werkvormen droegen bij aan het realiseren van de doelen. Door de rondleiding zagen beleidsmakers met eigen ogen hoe het er op het bedrijf aan toe gaat, wat bijdroeg aan een beter begrip voor de situatie van de multifunctionele ondernemer. Ze gaven aan het erg belangrijk te vinden direct betrokken te zijn bij de praktijk, enerzijds om een beter beeld te krijgen van de praktijk, waar ze beleid voor maken, anderzijds als teken van betrokkenheid naar de sector toe. De foto's bleken een geschikt middel voor de beleidsmaker om op het bedrijf te reflecteren en zo de ondernemer inzicht te geven in voor hen opvallende zaken op het bedrijf. De discussie aan de hand van vooraf opgegeven vragen creëerde de mogelijkheid om expliciet bij bepaalde onderwerpen stil te staan en kennis en meningen uit te wisselen. Wel is het belangrijk om als begeleider het evenwicht en de gelijkwaardigheid in het gesprek te bewaken. Daarnaast werd de methodiek door alle betrokken deelnemers gewaardeerd.

Literatuur

Blom, G en Hassink J. (2008). "Een Nederlandse en Europese onderzoeksagenda voor zorglandbouw". Wageningen: Plant Research International. p.11.

Boogaard, B. K. (2009). *The Socio-Cultural Sustainability of Animal Farming*. Proefschrift. Wageningen: Wageningen UR.

Bruin, d. S. R. (2009). *Sowing in the autumn season: exploring benefits of green care farms for dementia patients*. Wageningen: Wageningen UR.

Byttebier, I. (2002). *Creativiteit Hoe? Zo!* Tiel: Uitgeverij Iannoo.

Caron-Flinterman, J. F., Ferwerda-van Zonneveld, R.T., Oosting, S.J. and Hassink, J. (2009). "Care farming: from niche pioneers to a new regime". Paper gepresenteerd op de First European Conference on Sustainability Transitions: "Dynamics & Governance of Transitions to Sustainability". Amsterdam, 4 - 6 Juni 2009.

Cornelissen, J. (2009). "Systeeminnovatie - Wat is systeeminnovatie". <http://www.duurzameveehouderij.wur.nl/NL/verdieping/systeeminnovatie/> (januari 2010).

Dirkse-Hulscher, S. en Talen, A (2007). *Het groot werkvormenboek*. Den Haag: Academic Service.

ECORYS Nederland BV, Aequator Groen & Ruimte, Verwey-Jonker Instituut (2009). "Verbreding gevraagd - Verkenning potentiële marktvraag verbredingsactiviteiten landbouw". Rotterdam: ECORYS.

Het LNV-loket, M. v. L., Natuur en Voedselkwaliteit. (2009). "SNL - Agrarisch Natuurbeheer". http://www.hetlnvloket.nl/portal/page?_pageid=122,1785939&_dad=portal&_schema=portal. (januari 2010).

LNV (2004). "Agenda voor een vitaal platteland - Inspelen op veranderingen". Den Haag: ministerie van LNV. p.8.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2009, 1 september 2009). "AWBZ". <http://www.minvws.nl/dossiers/awbz/> (januari 2010).

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2009). "Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo)". <http://www.minvws.nl/dossiers/wmo/default.asp> (januari 2010).

Schoorlemmer, H., Migchels, G. en Venema, G. (2006). "Meer dan landbouw - kansen voor verbreding". Lelystad: Wageningen UR, Praktijkonderzoek Plant en Omgeving.

Schoorlemmer, H.B., Munneke, F.J. en M.J.E. Braker (2006). "Verbreding onder de loep - potenties van multifunctionele landbouw". Lelystad: Wageningen UR, Praktijkonderzoek Plant en Omgeving.

Weterings, R. (2005). "Lange termijn denken en korte termijn doen - gedachten over systeeminnovatie". http://www.senternovem.nl/Competentiecentrum_transities/transitiebasics/Lange_termijn_korte_termijn.asp (januari 2010).

Bijlage 1 Deelnemers ontmoetingen

Deelnemersontmoeting rond zorglandbouw op de Hemelrijksche Hoeve

▪ Johan Martens	Hemelrijksche Hoeve
▪ Gerrie Martens	Hemelrijksche Hoeve
▪ Gerard Dekker	VWS
▪ Brigitte Verhagen	VWS
▪ Lucy Aarnink	VWS
▪ Jonna Dijkstra	VWS
▪ Marianne van der Heijden	ZLTO
▪ Frida Janssen	ZLTO

Deelnemersontmoeting rond weidevogelbeheer op Activiteitenboerderij Fjouwerhusterplaets

▪ Steven van der Zee	Melkveehouder Activiteitenboerderij Fjouwerhusterplaets
▪ Helene de Jong	Provincie Fryslân
▪ Klaas Akkerman	Melkveehouder
▪ Simon de Winter	Weidevogelexpert

Deelnemersontmoeting rond multifunctionele landbouw op Zonnehoeve

▪ Piet van IJzendoorn	Zonnehoeve
▪ Anneke Sellis	LNv, Directie Agroketens en Visserij
▪ Sabine Pronk	LNv, Directie Agroketens en Visserij
▪ Monique Brobbel	LNv, Directie Natuur, Landschap en Platteland
▪ Nico Bosma	LNv, Directie Natuur, Landschap en Platteland
▪ Arjan Monteny	Taskforce Multifunctionele Landbouw

Bijlage 2 Bericht op VWS – Intranet

De boer op!

03-08-2009

Beleidsambtenaren van de directie Langdurige Zorg zitten niet de hele week achter hun bureau. Ze willen ook wel weten wat er buiten aan de hand is. Vooral op de terreinen waar zij beleid voor maken. Daarom reisde Gerard Dekker, samen met drie collega's, op een mooie dag naar het plaatsje Biezenmortel in Brabant om met eigen ogen te zien hoe het gaat op de zorgboerderij van boer Johan Mertens. Daar verblijven, behalve biologische koeien, overdag ook ouderen die hulp nodig hebben vanwege dementie, eenzaamheid of een psychologische aandoening.

Wat was precies het doel van jullie excursie?

'VWS maakt onder meer voorschriften om de kwaliteit van zorginstellingen te waarborgen. Natuurlijk moet je dan ook weten hoe die zorg er in de praktijk uit ziet en of die regels nut hebben. Zelf heb ik jarenlang in de zorg gewerkt, maar veel van mijn collega's kennen de praktijk niet. Daarom vinden we het noodzakelijk om zo af en toe het veld in te gaan. Maar ook voor boer Mertens zelf was de ontmoeting zinvol. Zorgboerderijen worden betaald via de AWBZ en de beheerders zijn bezorgd over de aanstaande bezuinigingen op AWBZ-voorzieningen. Daarom wilde hij ook laten zien wat hij precies doet en hoe belangrijk dat is

voor zijn cliënten.'

Wat zijn jullie wijzer geworden?

'Ik had vooraf het idee dat de zorgverlening voor de boeren een nevenactiviteit is. En dat ze in eerste instantie vooral boer zijn. Maar voor deze boer, en voor veel andere zorgboerderijen, is de vergoeding vanuit de AWBZ inmiddels hun belangrijkste bron van inkomen. Daarnaast hebben we gemerkt dat de administratieve verplichtingen hem veel tijd kosten. In dit geval een dagdeel per week.'

Dat moet dus veranderen?

'Zorgboerderijen vallen onder dezelfde regels als intramurale zorginstellingen, zoals woonzorgcentra en tehuizen voor mensen met een handicap. Dat geeft soms rare situaties. Boer Mertens maakte voor ons een heerlijke omelet als lunch. Maar, vertelde hij, eigenlijk zou ik nu eerst naar Albert Heijn moeten om eieren te kopen, want verse eieren - van mijn eigen boerderij - vormen een risico op salmonellabesmetting. Dat is natuurlijk heel raar.'

Dus?

'Dat betekent dat je de veiligheidsregels voor zorginstellingen misschien meer moet bekijken op risico's en kosten en baten van regels. Dat is ook waar VWS naar streeft. De administratieve verplichtingen moeten een zekere logica hebben voor degene die er mee wordt geconfronteerd. Het nut van data die je verzamelt moet in verhouding staan met de inspanningen van degene die ze verzamelt. Zorglandbouw, zoals de zorgboerderijen genoemd worden, moet in de toekomst veel meer aansluiten bij het lokale en regionale netwerk van zorg- en hulpverlening.'

Dus jullie gaan de regels aanpassen?

'Vooral kleinere zorgboerderijen hebben moeite met certificering en het bijhouden van cliëntendossiers en andere administratie, terwijl ze dat wel verplicht zijn. De kwaliteitsindicatoren en de administratie zouden flexibeler en simpeler moeten worden, niet alleen voor dit soort kleinschalige voorzieningen. Dat is een overtuiging die wel versterkt wordt door zo'n werkbezoek. Dat neem je mee bij het beleid dat je maakt.'

Reacties (5)

1. Jacob Schot; 27-07-2009 om 15:03 uur

Zelf heb ik ook een hele tijd geleden een bezoek gebracht aan zo'n zorgboerderij. Was zeer interessant en je gaat het ook meer beleven wat er in het veld zoal gebeurt. Persoonlijk vind ik dat wij als VWS meer zulke bezoeken moeten afleggen waarvoor wij bv subsidie geven.

Je ziet dan gelijk wat er met het geld gebeurt. Dat zie je niet van achter je bureau. Tijdens mijn bezoek bleek ook dat men het leuk vond eens mensen uit Den Haag te ontmoeten. Ook dat is dus positief.

Jacob Schot

2. Harma Plaggemars; 28-07-2009 om 15:50 uur

Als alle ambtenaren nu eens één dag per week ergens anders gingen werken, bijv. op een zorgboerderij. Volgens mij weten we dan veel beter wat er leeft bij boeren, burgers en buitenlui. Dat komt het maken van beleid zeker ten goede. En last but not least: zo is de reorganisatie in één keer ook gerealiseerd..!

3. Gerrie van Nassau-Gosefoort; 04-08-2009 om 09:03 uur

Ik zou graag één dag per week op een zorgboerderij willen werken om hand en spandiensten te verrichten. Er zit er bv een bij mij in de buurt (Delfgauw) ! Ik kan me voorstellen dat de administratieve rompslomp voor een boer een vervelende bijkomstigheid is.

4. Lotte Mintjes; 05-08-2009 om 13:29 uur

en wat dacht je van de zorg voor ouderen. Vooral in de zomer grote tekorten, veel in het nieuws geweest de afgelopen tijd. Prachtig toch als VWS ambtenaren een handje kunnen helpen en tegelijkertijd een goed beeld kunnen krijgen van de problemen op de werkvloer. Ik ben van dit soort win-win acties!

5. Ronald Boumans; 10-08-2009 om 08:56 uur

Zomerstages dus! Lijkt me een heel goed idee. Wie pakt dit op?

stelsel

system

innovatie